

ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

ΤΑ ΥΨΗΛΑ ΚΑΠΕΛΛΑ

Διάφορες εξελίξεις του καπέλλου. Τα καπέλλα και οι στέγες των σπιτιών. Τα ψηλά καπέλλα κατά τον 19ον αιώνα. Η αποθνήσκουσα των από τους μεγάλους ζωγράφους. Προνόμιο των πλευτών. Στη Γαλλική Έπανάσταση. Σύμβολο της ελευθερίας. Τα «φυγάρα». Το καπέλλο του Γκόγια, κτλ. κτλ.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΨΗΛΟ ΚΑΠΕΛΛΟ ΣΤΗ ΖΩΓΡΑΦ ΚΗ. Ο Άγιος της Μπουρκόνης, έργο του ζωγράφου Ροζιέρου Βαν Βέντεν.

Βικτωρ Ουγκώ και ο Παστέρ, όπως και ο πιο άπλος νοικοκύρης. Ο Κροφίερ δεν τ' έβγαλε ούτε στιγμή από το κεφάλι του καθ' όλη τη διάρκεια του Άγγλοβερκού πολέμου. Δεν ύπνησε μέχρι των αρχών του αιώνα; μιας σοφός, ήως, έπιστήμων κτλ. που να μην τ' όφανε ως το καθημερινό καπέλλο του. Γι' αυτό και στις εικόνες τους τούς βλέπουμε να φουγονόρον σχεδόν κατά κανόνα με ψηλό καπέλλο. Δεν θά τους αναγνώριζε ίσως κανείς χωρίς αυτό.

Ότιόσο έδω γεννιέται μιά άπορία: Τά ψηλά καπέλλα αισθητικώς εινε άρσται ή άσχημα; Η γνησιότη των συγγραφέων κ'ι των καλλιτεχνών εινε όμωσ όνη σ' αυτό το ζήτημα με την κοινή γνώμη. Ίδου τί λέει: όχι μόνο το ψηλό καπέλλο εινε άκομψο, στενόχωρο, πολύ άκριβό και χαλάει εύκολα, μ' εινε άκόμα και πολύ άσχημο. «Εινε ή τελευταία λέξις της φρίκης» έγραφε κάποτε γι' αυτό ο Γάλλος συγγραφέας Ίουλίου Λεμαίτρ.

Παρ' όλη την επικράτησή του κατά τον παρελθόντα αιώνα, το ψηλό καπέλλο δεν εινε έπιπόνησι των τελευταίων χρόνων. Για να βεβαιωθί κανείς περί αυτού, άρει να ρίξί μιά ματια στις μνισιατορες του μεσαιώνος. Το ψηλό καπέλλο συνδυάσε και συμβιβάζε δύο μεγάλας τάσεις του καλλιήμα ος της κεφαλής μας, την τάση της καθύστερ κ'ι της όριονότας εξελίξεως, έκ των όποιων ή πρώτη προσιτατενι το κεφάλι κατά της ύγρασίας και ή δεύτερη κατά του ήλιου. Οι δύο αυτές τάσεις άμφισβητούσαν έπί-

Άπό ποιά λεπτομέρεια τάχα του κοστούμιού του θ' αναγνώριζε κανείς έναν κίριο του 19 αιώνα; Άπό τή ρεντιγκότα του; Άπό τή σακκάκι του; Άπό τήν όμπρέλλα του; Η μάλλον από τή ψηλό του καπέλλο τή όποιο κατά κανόνα φορούσε κάθε καθώς πρέπει κύριος της έποχής;

Στά πιο ένδοξα κερφάλια, όπως και στα πιο άσημνα, ή μόδα κατά τον 19ον αιώνα εινε επιβάλλει αυτό τή κάλνυμα. Το φορούσε ό ή μεριόττορες των άτόνων κερφίμων; Μπόσε στριγγίος

έπί Λουδοβίκου XII έγινε στρουγγυλό από πάνω έχοντας ως στολίδι του ένα κόμμα. Κατά τήν έποχή της Άναγεννήσεως το ψηλό καπέλλο μίμκε όριστικα στήν πάντα και έπεκράτησε χαμηλό καπέλλο με πολύ πλατειά μόρο στολισμένα με φτερά.

Αυτό τή καπέλλο έπί Έρρίκου ΙΙ άρεσε να ψηλώη λίγο και έγινε «τόχα» όπως τή έλεγαν τότε. Σίγα σιγά ψηλώσε άκόμα και έγινε τή καπέλλο που φορούσε ό δουξ της Γκιζης. Μά έψηλώσε χωρίς όμως και να μικραίνου τή πλατειά μόρο του. Έτσι έπροσιτατενι έναντιον του ήλιου και της βροχής. Έπί Λουδοβίκου XIII άρχισε να ύψισταται τήν Ιταλική και τή Ισπανική έπίδραση κ' ένώ χαμήλωνε σέ ύψος τή μόρο τήν μεγαλώσαν άκόμη περισσότερο και έτσι έγινε τή καπέλλο που φορούσαν «οί Τρεις Σωματιφύλακες». Κατά τή άκόλουθα χρόνια τή ψηλό καπέλλο εξαφανίσθηκε όλοσδιόλου από τις λατινικές χώρες, έπικρατήσαν μόνο στις γερμανικές. Μά από τον 16ον αιώνα άρχισαν τή δύο είδη του καπέλλου—του ψηλού και του με πλατειά μόρο—να συμβιβάζονται γιά να καταλήξουν στή σημερινή ψηλό καπέλλο.

Πολλοί μεγάλοι ζωγράφοι άποθανάτισαν τή ψηλά καπέλλα στα έργα τους. Ένα από τή πρώτα περιστασια όπου τή βλέπουμε εινε τή Άντωνίου της Μπουουγκόνης, τήν τολμηρού άρχηγού τήν 15 αιώνα, ό όποιος διεκρίθη σέ όλους τους πολέμους της έποχής του. Έπίσης ό μέγας γερμανός ζωγράφος Ντρερ, ό οποίος ζωγράφισε τους αρραβώνες της Παναγίας εθεώρησε ως τιμητικό γιά τήν Παρθένο να ζωγραφισθί ένα από τή πρόσωπα της κομπής με ψηλό καπέλλο. Τό ίδιο έκανε όταν θέλησε ν' άναπαρστή τον Ίωσήφ τόν από Άρμαθείας ένταφίζοντα τή σωμα τήν Ίησου: Τού φόρεσε ψηλό καπέλλο άστού! Το καπέλλο αυτό τή Ίωσήφ έχει πλατειά μόρο και βλέποντάς τον κανείς θά τον έπα-ρνε γιά ζωγράφο τήν περαμένου αιώνα.

ΤΟ ΚΑΠΕΛΛΟ «ΜΠΟΛΙΒΑΡ» ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Το περίφημο αυτό καπέλλο, τή όποιον ζωγράφου έπί μιά περίστον αιώνα τή προτιόφανε ό Σίμων Μολιέρας, ό ήως και ελευθερωτής της Νότιας Άμερικής.

στη Χάγη, βλέπουμε τή ψηλά καπέλλα στα κεφάλια όλων άνεξαρτήτως των πολιτών. Όσοσο, ύλοι αυτοί οι πολίται πρέπει χωρίς άλλο να εινε άστοι γιαι κατά τήν έποχή έκεινη τή ψηλό καπέλλο εθεωρετο ως είδος πολυτελείας. Έπιοιχιζε πολύ άκριβά, ό δέ λαός περιούριζονταν να φοιδή μάλλινα ή βαμμακερά σκυφάκια.

Γενικώς όμως τή ψηλό καπέλλο φορούσαν σ' έπίσημους περιστασιας. Κι' αυτό φαίνεται πάλι από τή έργα των ζωγράφων, σιά όποια μόνο όταν παριστάδουν συγκεντρώσεις ή τελετές παρουσιάζουν τ' άπικονιζόμενα πρόσωπα με ψηλό καπέλλο.

***

Και ή Γαλλική Έπανάσταση έφτασε... Κατά τή 1793 περούκε, πούδρε, κορδέλλες, φτερά των καπέλλων· και όλα τ' άλλα στολίδια τήν καλύμματος της κεφαλής των εύγενών κυλιστηκαν μαζί με τή κεφάλια πού στολίζαν μέσα στή λίσση και στή άλη. Και τότε παρουσιάζθησαν στόν όρίζοντα ένα νέο είδος καπέλλου, ένα καπέλλο, όπως τή λέει κάποιος ποιήτης της έποχής «πένθιμο και ύπερφυσικό». Ήταν ή

ΤΟ ΨΗΛΟ ΚΑΠΕΛΛΟ ΣΤΗΝ ΣΑΛΑΝΔΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ. Ο «ΣΑΡΑΤΑΝΟΣ». Έργον τήν ζωγράφου Ζαν Στήν. Έπειδή κατά τον 17ον αιώνα τή ψηλό καπέλλο εθεωρετο και κάλνυμα πολυτελείας, γ' αυτό τή φορούσαν και πλανόδιοι όδοντοπόροι γιά να φαίνονται έτσι πιο έπιβλητικοί στα μάτια τήν όχλου.

Οι δύο αυτές τάσεις πολύμησαν έπί πολύν καιρό μεταξύ τους. Έως τή 12ον αιώνα μ. χ. έπινοήσαν ό «φουγκικός σκούφος» ό όποιος ήταν γυριστός μπροστά και πρός τή κάτω. Μά σιγά-σιγά άρχισε να παίρνη σχήμα κωνικό και να ψηλώη πρός τή πάνω, χωρίς ότου έφτασε ή μόδα να θέλη τή καπέλλα να έχουν ύψος μισού μέτρου!.. Άξιαφνα όμως τή πλατύμωρο καπέλλο ήγινε πάλι της μόδας και επικράτησε καθ' όλη την περίοδο της Βασιλείας τήν Λουδοβίκου XI. Έπί Καρόλου 8ου τή ψηλό κωνικό καπέλλο επεκράτησε και πάλι, χαμηλότερο όμως τώρα, ως ότου

ΤΟ ΨΗΛΟ ΚΑΠΕΛΛΟ ΤΩΝ ΑΣΤΩΝ ΤΟΥ XIX ΑΙΩΝΟΣ. Άποψη από μια εικόνα του Γάλλου ζωγράφου Ένγκμα.

τος, το ψηλό καπέλλο υπέστη μιά μικρή εκλείψη. Ο ίδιος ο Γκόγια όταν έκανε την εικόνα του έγγονου του τον έβαλε να κρατάει στο χέρι ένα δάκχο, σαν έκεινο που φορούσε ο Μέγας Ναπολέων. Ωστόσο το ψηλό καπέλλο έμελλε να θριαμβήσει καθ' όλον τον 9ον αιώνα. Ξαναπαρουσιάστηκε πανύψηλο, με πλατιά μπόρα πάνω στο κεφάλι του έλευθερωτού της Νοτίου Αμερικής Σίμωνος Μπολιβάρ. Οι άπειροι θαυμαστές του ήρωας αυτού, έδειρωσαν ότι ξεεδήκωναν καλλίτερα την περιφρόνηση τους προς την Ισπανία, την οποία πολεμούσε και το θαυμασμό του προς αυτόν φορώντας καπέλλο σαν το δικό του. Έτσι σιγά-σιγά το ψηλό καπέλλο άρχισαν να το φορούν όλοι όσοι είχαν φιλελεύθερα φρονήματα. Τέτοια καπέλλο φορούσαν οι Γάλλοι έπαναστάται του 1830. Γι' αυτό κι' ο Ντελακρόά στον περίφημο πίνακά του «Η Έλευθερία» παρουσιάζει ένα άστρο, με το τουφέκι στο χέρι, με το γιλέκο άνοιχτό, με τη γραβάτα λυμένη και με ψηλό καπέλλο να μάχεται στα όδοφράγματα.

Επίσης ο γλύπτης Νταλού, όταν έκανε ένα μνημείο στο όποιο άναπαριστούσε το θάνατο του περιφημού δημοκρατικού δημοσιογράφου Βίκτωρος Νουάρ, έβριλε ένα ψηλό καπέλλο περμένο στα πόδια του. Και γενικώς σ' όλους τους άγώνες της πολιτικής και της σκέψης, το ψηλό καπέλλο παρουσιάζεται ως σύμβολο των προοδευτικών κατά των όπισθοδρομικών. Έννοείται ότι σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις το ψηλό καπέλλο το συνώδευσ και η μάχη ζικέττα. «Η μάχη ζικέττα—γράφει κάπου ο Άλφρε ντε Μυσσέ—είνε ένα τρομερό σύμβολο. Ως πού να τη φορέσουν οι άνθρωποι χροιάστηκε να γίνουν κομματικά οι πανοπλίες του μεσαίωνα και οι στολές των ίπποτων κουρέλλια. Είνε η ανθρώπινη σκέψης απογυμνωμένη από κάθε της πλάνη».

Δέν υπάρχει πίνες του Φοντέν- Λατουρ και των άλλων «μοντέρνων ζωγράφων» του περασμένου αιώνα στόν όποιο ν' άπεικονίζονται νέοι ποιητά ή ζωγράφοι χωρίς να φορούν ψηλό καπέλλο.

Έτσι το ψηλό καπέλλο άφου παρουσιάστηκε άπάνω στα κεφάλια των μεγαλειώτερων στρατιωτικών άρχηγών, άφου πρωτοστάτης στους άγώνες υπέρ της έλευθερίας, έπάνω στα κεφάλια των έπαναστατών και αντίθετον προς τα ηλίθια των στρατιωτικών, άφου φορέθηκε από καλλιτέχνες και ποιητάς, έγινε σήμερα το σύμβολο της ειρήνης. Μήπως τάχα γι' αυτό το λόγο έγινε και πιό όφραιο ; Όχι γιατί πάντοτε οι γραμμές του και γενικώς η κατασκευή του βροσκούν σ' αντίθεση προς τ' άξιόματα της τέχνης. Γι' αυτό κι' οι μεγάλοι ζωγράφοι οι όποιοι ζωγράμισαν πρόσωπα με ψηλά καπέλλα προσπαθήσαν πάντοτε να σπάσουν τις γραμμές τους, να τίς παραλλάξουν από την πραγματικότητα και να τίς κάνουν έτσι καλλιτεχνικώτερες.

***

Σχετικό με τ'α ψηλά καπέλλα είνε και το άκόλουθο άνέκδοτο της κυρίας ντε Ζραντέν, ή όποία έλεγε μιά μέρα σ' ένα από τους φίλους της : «Τό ψηλό σας καπέλλο πού μοιάζει σαν φουγάρο είνε κάρα πολύ άδικο και ββόλο. Μά μήν τό πετάτε, φυλάχτε το, γιατί είνε όσοσο και συμπεριφέρεται κανείς καλά... Άμα όμως φορέσει ψηλό καπέλλο δείχνει μ' αυτό πως είν' ευγενής και ξέρει όλους τους τρόπους του φρέσθαι».

Ωστόσο, παρ' όλη την άσχημία του, το ψηλό καπέλλο έθριάμβευσε όχι μόνο έπάνω στα κεφάλια των ανθρώπων, άλλα, όπως είδαμε προηγουμένως, και σ' αυτά τ' άάνατα άριστουργήματα της ζωγραφικής και της γλυπτικής. Οι περισσότεροι όμως από τους καλλιτέχνες έκαναν ότι μπορούσαν γιά να παρουσιάσουν στα έργα τους τα ψηλά καπέλλα κάπως πιό όφραια και να κρύψουν την άσχημία τους και τη μονοτονία τους. Άλλοι τ' έβραζαν μέσα σέ φόντο σκιάς, άλλοι τα παρουσιάζαν από τη μεριά πού αυτοί ήθελαν και άλλοι άκόμη πού τολμηροί τα παρουσιάζαν διαφορετικά

τελευταία εξέλιξης του ψηλού καπέλλου. Γεωμετρικοί ήταν ίσο άπ' όλες τις μεριές, μονοκόμωτο, χωρίς κανένα στόλισμα, πένθιμο, θλιβερό και συμβόλιζε άρεκά καλά τη βασιλεία της σκληρής ίσότητας, ή όποία μαζί με τό Ροβερσπiero είχε έγκαθιδρωθή στη Γαλλία. Η Εύρώπη όλόκληρη υίοέτησε τό καπέλλο αυτό της Γαλλικής Έπαναστάσεως, τόσο μάάλιστα πού ο μέγας Ίσπανός ζωγράφος Γκόγια έκανε κατά τό 1797 τον ίδιο τον έαυτο με τέτοιο καπέλλο. Ωστόσο κατά την πρώτη Αύτοκρατορία, με την επικράτηση του στρατιωτικού πνεύματος, τό ψηλό καπέλλο έμελλε να θριαμβήσει καθ' όλον τον 9ον αιώνα. Ξαναπαρουσιάστηκε πανύψηλο, με πλατιά μπόρα πάνω στο κεφάλι του έλευθερωτού της Νοτίου Αμερικής Σίμωνος Μπολιβάρ. Οι άπειροι θαυμαστές του ήρωας αυτού, έδειρωσαν ότι ξεεδήκωναν καλλίτερα την περιφρόνηση τους προς την Ισπανία, την οποία πολεμούσε και το θαυμασμό του προς αυτόν φορώντας καπέλλο σαν το δικό του. Έτσι σιγά-σιγά το ψηλό καπέλλο άρχισαν να το φορούν όλοι όσοι είχαν φιλελεύθερα φρονήματα. Τέτοια καπέλλο φορούσαν οι Γάλλοι έπαναστάται του 1830. Γι' αυτό κι' ο Ντελακρόά στον περίφημο πίνακά του «Η Έλευθερία» παρουσιάζει ένα άστρο, με το τουφέκι στο χέρι, με το γιλέκο άνοιχτό, με τη γραβάτα λυμένη και με ψηλό καπέλλο να μάχεται στα όδοφράγματα.

Αυτόπροσωπογραφία του μεγάλου Ίσπανού ζωγράφου Γκόγια με ψηλό καπέλλο.

από ότι είνε στην πραγματικότητα.

Έβαφαν τα ψηλά καπέλλα πού ζωγράφιζε ο περίφημος ζωγράφος Ζάν Στην τ' έκανε μάλλον κοινά και έλαφρώς γυφτά προς τό πλάι. Άλλοι ζωγράφοι, άκόμα άρχαίοι, προσπαθούσαν να χαλάσουν τις άσθητικές και άλύσιτες γραμμές τους, γιατί όπως είνε γνωστό, στη φύση δέν υπάρχουν γραμμές παράλληλες είτε ευθείες, είτε καμπύλες. Η κανονικές γραμμές βρίσκονται μονάχα στο μωλό του ανθρώπου. Και πράγματι κανένα από τα ψηλά καπέλλα πού ζωγράμισαν οι πρό τό 1800 ζωγράφοι δέν έχει γραμμές άκριβώς παράλληλους και κανονικές καμπύλες. Παράδειγμα, ο Ρέμπραντ πού σκάιξ ζωγράφιζε αψηλά καπέλλα τους έκανε τό ένα μπόρε έλαφρά άνασηκωμένο και κάπως κολλημένο στο πλάι.

***

Άλλοίμονο όμως, όπως όλα, έτσι και ή όδός του ψηλού καπέλλου έπέρασε. Άφου εκάλυψε τα κεφάλια όλων των μεγαλοφώνων του περασμένου αιώνα, ποιητών, συγγραφέων, πολιτικών, έπιστημόνων κλπ., άφου καθιερώθη ως κάλυμμα του κεφαλιού σέ κάθε επίσημη περίσταση, άφου τό φορούσε ο Γκόγια, ο Μπετόβεν, ο Μυσσέ, ο Λομαρτινός, σήμερα φυλάγεται λησμονημένο στα ντουλάβια μόνο των έπισήμων γιά να άνασυρθή από κεί, μιά φορά τό χρόνο, όταν ή ανάγκη επιβάλλει άσθητή τοιαύτητα.

Σήμερα ψηλά καπέλλα βλέπουμε μόνο στα κεφάλια των Υπουργών, όταν όρκίζονται. Άλλοτε, πρό μισό αιώνα αιώνας δέν μπορούσε να ένοιωθή άνθρωπος κομψός τό κάμνω χωρίς να φορή ψηλό καπέλλο. «Όλοι άνειρατέως οι νέοι φορούσαν, στη «Χρυσή Νεολαία» μάλιστα πού είχε σχηματισθή στο Παρίσι κατά τα πρώτα χρόνια της υπατίας του Μεγάλου Ναπολεόντος και ή όποία άποτέλουσε τρόπον τινά τα παιδιά της άριστοκρατίας του νέου καθεστώτου, άπιογορευτο καθ' άλλο κάλυμμα του κεφαλιού έκτός από τό ψηλό καπέλλο. Όποιοι δέν συμμορφωνότανε με αυτό, διεγράφετο από τα στελέχη της Χρυσής Νεολαίας».

Ο περίφημος δανδής του παρελθόντος αιώνα είνε στο βεστάριό του 23 ψηλά καπέλλα ! Επίσης ο Μπάρον, ο Μπουντελαίρ και άλλοι όνομαστο δανδίδες, είχε ο καθένας πλέον τών 10 ψηλά καπέλλα ! Ρωπότες όμως και τους σημερινούς δανδίδες, οι όποιοι, όπως είνω άπάνω από τριάντα ζευγάρια σαρκινία και θά ήθετε πως είνε ζήτημα άν έχουν έστω και ένα ψηλό καπέλλο.

Μετά τών τελευταίων μάλιστα πόλεμο το ψηλό καπέλλο πετάχτηκε και από τα κεφάλια των έπισήμων.

Μήπως, έδώ στην Έλλάδα δέν είδαμε κατά τα τελευταία χρόνια Υπουργούς να όρκίζονται φορώντας τη ρεμπουλιτικά τους ! Άλλοτε ένα τέτοιο πράγμα θα έθεορείτο ως έγκλημα καθοσίωσος και ίνε ζήτημα άν θα έθεορείτο ίκανός να διοικήσει ένας ύπουργός ο όποιος δέν θά φορούσε ψηλό καπέλλο, σήμερα όμως όλα αυτά παρέχονται σχεδόν άπαράτηρητα. Άλλά έτσι είνε, όλες ή όδες περνάνε και όβρινωνε και μάλιστα όταν είνε όδες πού δέν δικαιολογούνται καθόλου από τα πράγματα.

***

Και στην Έλλάδα, μολονού μόλις είχε άποινιάσει τα δεσμά της τό ψηλό καπέλλο, έκριαόχησε κατά τών παρελθόντα αιώνα έπάνω στα κεφάλια των πολιτικών και των καλλιτεχνών και τών τρώπων της άριστοκρατίας. Πέραν αυτών όμως δέν έπεξετάθη. Τό έροτρούσαν άκόμη και μερικοί άνώτεροι υπάλληλοι, άλλα αυτοί μόνο κατά τās έορτάς και τās έπισήμους ήμέρας. Κλασσικός τύπος έλληνος πολιτικού με ψηλό καπέλλο έχει παραμείνει ο Χαρίλαος Τρικούπης. Σέ όλες τους τίς φωτογραφίες σχεδόν τών βλέπει κανείς με αυτό. Επίσης ψηλό καπέλλο φορούσε κι' ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος — ο μετέπειτα ένδοξος Ζάν Μορεάς—και ό τ' άν ήταν στην Άθήνα και συγκαταλόγητο μεταξύ τών δανδίδων της έποχής του και όταν έπήγε στο Παρίσι.

ΤΟ ΨΗΛΟ ΚΑΠΕΛΛΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1830. Τό ψηλό καπέλλο έδημοκρατισθή κατά τών 9ον αιώνα. Κατά τών 1800 πού 1830 οι ευλειότεροι άπ' αυτοί το φορούσαν ένδω πολεμούσαν στα όδοφράγματα.